

רבים קראו לו בריל. כך היה מוכר שנים רבות בשירותו הארוך בצה"ל, רובו בשריון. לראשונה שמעתי את שמו כשהתגייסתי לצה"ל באוגוסט 1957 והגעתי לגדוד 82 האגדי כדי להיהפך לטנקיסט. משה היה אז הסמג"ד כשאלחנן סלע שימש מג"ד. מיותר לציין כי שמו של בריל נישא בפי החיילים הצעירים עוד לפני שזכינו לראותו ממש. לא עברו ימים רבים ולמדנו על לחימתו המהוללת במבצע סיני, פחות משנה לפני שהתגייסנו. עם הזמן, ובמהלך קורס מפקדי הטנקים וקורס קציני השריון, למדנו מקרוב על המהפכה בכוחות היבשה כאשר השריון "עלה על המפה" בזכות אותה מלחמה בסיני. מאז נקבע יום פתיחת המלחמה – 29 באוקטובר (1956) – ליום חיל השריון. למשה היה חלק נכבד בהצלחה של השריון באותה מלחמה ומאז הוא הוסיף ותרם מיכולתו האדירה להאדרת השריון בצה"ל. אבל לא באתי לספר על דמותו כלוחם וכמפקד, אלא על הפן האנושי שלו שכבש אותי ואשר התעצם והלך בעיני ככול שלמדתי להכירו במהלך שירותי בצה"ל עד שנת 1987 (בחיל השריון, כמובן).

בבסיס חסה – קילומטרים ספורים מגבעה 69 שליד ניצנים, שם שכן הגדוד באותם ימים – שהינו פרקי זמן קצרים בין סדרות האימונים המפרכים. המפקדים בגדוד, היו ברובם הגדול קשוחים מעבר למידה הראויה, והטרטורים ש"זכינו" בהם אז אינם מביישים עד היום את אלה שבאו אחריהם. משה היה מפקד מסוג אחר. תמיד הייתה בו איזו נינוחות כלפי חוץ והוא הקרין ביטחון של מי שיודע כי דרכו ודעתו תצלח ותנצח, על אף "רעשים" מן הסביבה. הייתה לו מין רכות בעיניים ודמות של אב הזוכה להוקרה ולכיבוד ואינו מקרין דמות של מי שצריך להתרחק משדה הראייה שלו. גם ממדי גופו הגדול, ביחס לטירונים הצנומים, תרמו אז לא מעט לתחושה של מפקד עם "גב רחב" תרתי משמע.

לא חלפו ימים רבים והגדוד יצא להכין את "הצגת השריון הגדולה – 1957", במקום שנקרא אז בּוּרְג', לא רחוק משדות מיכה של היום, מערבית לבית שמש. הכוונה הייתה לנצל את ההצלחה של השריון במבצע קדש ולהדגים את יכולתו בתנועה ואש לצמרת צה"ל ולשר האוצר דאז לוי אשכול. נדרשנו בתוך כשבוע להכין שטח תצוגה ותמרון טנקים ולבנות על צלע ההר המשקיפה אליו, מעין טריבוּנה (יציע), באמצעות אבנים חלקות יחסית שנעקרו מרֶבֶצָן רב-השנים והונחו על ידינו שורות שורות כספסלי אבן שייחשפו בעוד שנים רבות כאתר עתיקות... עזבנו את הגדוד עם שחר של יום חם, במסע רגלי אל האתר המיועד, כשכול חייל עמוס בכול ציודו הכבד. בראש המסע צעד כמובן משה בריל. ידענו ואהבנו לשיר שירי מולדת לוחטים אשר עזרו לנו להתגבר על קשיי הדרך. גם משה בריל, הסמג"ד, צעד ושר והזיע כמונו וזה היה נדיר אז.

היינו עוד בחזקת טירונים ובחלקנו נפלו העבודות השחורות. עבדנו באמת קשה בהכשרת צלע ההר, בניכוש הצמחייה, בבניית מדרגות האבן ומבלי לוותר על המסדרים לסוגיהם. אך יש שעות שבהן אפילו טירונים נחים, קוראים לזה ספורט. ומה אהוב יותר על הטיירוני ממשחק כדורגל מול המפקדים? בראש נבחרת המפקדים עמד החלוץ המרכזי משה בריל. וכמו שכבש את סיני הוא הרי מוכרח לכבוש גם שערים. וכך היה. לראות אותו רץ במלוא כוחו, מכדרר ומעלה אבק לאורך מגרש העפר המאולתר – זה הזכיר שעטה של טנק מסתער עם שוֹבֵל העשן והאבק שאחריו. יותר משהוא ניצח אותנו פחדנו אנחנו, הטיירוני, לעמוד בדרכו ו"להידרס" על ידו. אני זוכר עד היום את המראה הזה של משה בריל משחק כדורגל ובאותו זמן הוא איננו המפקד אלא אחד מהחבריה.

חלפו שנים, חיל השריון הצטייד בטנקים יותר מתקדמים, מלחמת ששת הימים כבר מאחורינו, אך טנקי השרמן הוותיקים והאהובים (אם-50 ואם-51) עדיין היו בשירות. כדי לאפשר להם יכולת התמודדות עם טנקים חדישים יותר שהופיעו גם בצבאות ערב, פותחו עבורם כדורי תותח מתקדמים חודרי שריון. שירתי אז בתח"ש (תורת חיל השריון) ומשה פנה אלינו וביקש שנבוא ונדגים את היכולת החדשה בפני אנשי המילואים של יחידתו, כדי שיוסיפו לבטוח בכושרם של הטנקים להביס את האויב. המילה **להביס** הייתה, אגב, מאוד אהובה עליו. באנו, אהרון שץ (גם הוא מוותיקי השריון) ואני, לשטח שליד אליקים שבכרמל, להדגים בירי את כישורי התחמושת החדשה. ערכנו הדגמת ירי קצרה, פגענו במטרות, למזלנו אפילו בכדור ראשון, וחדרנו אותן. משה ישב על תלולית עפר קטנה וסביבו חבורה לא קטנה של מפקדים וחיילים של יחידתו, שכולם נשאו אליו עיניים מעריצות. משה היה מרוצה מאוד מן ההדגמה ושיבח את התחמושת החדשות, נשא דברי ציונות על הבסת האויב, אם נידרש לכך, ולא שכח להודות לנו שבאנו להדגים.

בין המלחמות היה השריון עסוק תמיד בהקמת יחידות חדשות, באימונים, בפיתוח תורת לחימה, בשיפור הטנקים ובכול מה שנדרש לקידום יכולת הלחימה שלו. כשנתקלנו בדברים חדשים נדרשנו ללמוד אותם ולברר את משמעותם. בתוך כך ערך השריון ניסויי שטח רבים, בין השאר לבחון את יכולתם של הטנקים והרק"ם האחר לצלוח שטחים שונים. קוראים לזה עבירות טנקים. באחד הניסויים שלפני מלחמת יום הכיפורים, שנועד לבחון את העבירות בשטח בוצי, נפגשתי שוב עם משה. היה זה ליד מושב פצאל שבבקעת הירדן, צפונית ליריחו. לשטח הובאו טנקים וכלי רכב שונים. הבוץ היה בשפע עקב השקיה יזומה שנעשתה באותה שיטה שבה הפלאחים הערבים היו משקים את שדותיהם. משה שימש מפקד הניסוי ואני כגורם המקצועי ממפקדת גייסות השריון. אני זוכר איך תדרך כול נהג לפני הכניסה למסלול, כיצד הקפיד על כול פרט של ההכנות בטנקים ועל תיעוד התוצאות. אחד הצילומים שאני זוכר הוא של משה כורע על כנף טנק ליד ראשו של הנהג המציץ מתאו ומשה מורה באצבע על כיוון התנועה הדרוש ומשתדל שלא להשאיר שום פתח לטעות. מה יותר טבעי ואנושי מזה?

מדריך את הנהג בניסוי עבירות

בערבים של אותו שבוע היינו מתכנסים באוהל לדון בתוצאות ולקבוע את התוכנית הפרטנית ליום המחרת. צריך היה לראות ולשמוע באיזה טון ענייני הוא דיבר, כיום קוראים לזה בגובה העיניים, הוא שמע בהקשבה רבה כול דעה, גם של אחרון החיילים שהשתתפו בניסוי והשתדל להפיק את הדרוש מהמידע שנמסר. באחד המקרים בניסוי הוא התערב, עם מישהו מחיל החימוש שהשתתף בניסוי, על יכולתו של טנק מסוים לעבור את המסלול הבוצי מבלי להיתקע. אינני זוכר את תוצאת ההתערבות אך היא הייתה על רקע רצונו ואמונתו שהשריון יכול לעשות ולהצליח בכול, שרק ייתנו לו לשריון והוא יוכיח. לא הייתה זו נאיביות של משה אלא

אמונה עמוקה ביכולתו של השריון, שבו השקיע את מרצו ואותו טיפח לאורך שנים רבות. אהבתי אותו מאוד ברגעים כאלה, את האדם היגע ועמל שנים ומאמין בפרי מאמציו. הוא מעולם לא ניצל את סמכותו כמפקד כטיעון בויכוח מקצועי אלא שקד על לימוד החומר והנתונים וביסס את סמכותו המקצועית על ידע וניסיון רב בשטח.

מלחמת שלי"ג 1982. צה"ל תקף כוחות סורים בלבנון בקרב שריון והנחיל להם תבוסה קשה. המפקד היה משה בריל, הידוע כבר שנים כמשה בר-כוכבא. באותו קרב באה לביטוי כול ההשקעה רבת השנים בהכנת השריון למלחמה, השקעה שבה יש למשה מניות יסוד. במסגרת תפקידי אז (כבר שירתי במטכ"ל בתחום אמצעי לחימה חדשים) הזדמנתי סמוך לאחר קרב זה ל"מפקדתו". בסרטים רואים מפקדות של גנרלים במלחמות כמבנים מטופחים עם קבוצה של עוזרים, שומרים, מדים מגוהצים ואבזרים משוכללים עם מפות פרוסות על הקירות. מפקדתו של משה הייתה אז שקע קטן ורדוד באדמה, בצד אחד תלולית ישנה, מן הסתם היה במקום ניסיון חפירה, בצד השני זחל"ם מיושן, ורשת הסוואה מכסה חלקית את השקע בין תלולית העפר והזחל"ם. לא מסיבת עיתונאים ולא דיבורים רמים על הקרב שהתחולל, רק סיפורים ענייניים על תפעול הטנקים. מחנה מטכ"ל, שנות ה-80. משה מפקד גייסות השריון ואחר כך אלוף פיקוד הדרום. מפקדתו בקסטינה או בבאר-שבע אך יש לו גם חדר במחנה מטכ"ל שם נדרש לפגישות שונות. חדרו היה במבנה יפהפה במחנה מטכ"ל, שנשתמר עוד מתקופת הטמפלרים, וגם חדרי היה באותו מבנה, סמוך לחדרו, ופרוודור משותף שבו התקבצו קצינים לקראת פגישות או דיונים. הפגישות עם משה היו מתחילות עוד בפרוודור ולעיתים אף מסתיימות בו. לא הייתה כול פורמליות בשיחות. משה היה משוחח עם סגן צעיר באותו כובד ראש כמו עם אלוף המקביל אליו. הצבא ככלל העסיק אותו עשרים וארבע שעות ביממה, ובתוך כך האדם הלוחם בפרט. הדרגות שלו לא היו מחסום בפני מישוהו מפיקודיו הרבים לאורך השנים. משה הועלה לדרגת אלוף באיחור יחסי, לאחר שקצינים שהיו אצלו דרדקים ואותם הכשיר הגיעו לדרגה זו לפניו. אף כי לא הייתי סמוך אליו במהלך שירותי, אני משוכנע כי נושא זה, גם אם הציק לו במפנים, לא קיבל שום ביטוי חיצוני בשגרת שירותו הצבאי.

משה שייך לדור מיוחד, לזן של אנשים שהקדישו את חייהם למשימה שראו בה חשיבות לאומית מדרגה ראשונה. קראתי על הרצל, קראתי על מפקדים לא מעטים בדור התקומה של מדינת ישראל, קראתי על מנהיגים שונים בארץ ובעולם. לרבים היה קו משותף של מסירות והתמסרות ללא גבול וללא סייג לעניין שאותו שירתו. משה אכן משתייך לזן כזה של נפילים שהשפעתם רבה על בני דורם ולעיתים גם לאחר מכן. זכיתי להכיר אחדים מהם בשריון, מהם שהגיעו לתפקידים בכירים מאוד כמשה ומהם בתפקידים אחרים. הערכתי והוקרתי רבים מהם על יכולת זו. אין לי ספק שבמקרים לא מעטים הייתה במסירות ובהתמסרות הזו פגיעה בחיי המשפחה. המימוש העצמי, הרוןח כול כך כיום, עדיין לא היה קיים כמושג של העדפה או מתן קדימות לאני הפרטי על התרומה לקבוצה, ובוודאי לא היה מאפיין את בני אותו דור. כמו רבים וטובים, השייכים לזן המתדלדל והולך, שבזכות מסירותם והתמסרותם הגענו להישגים הכבירים כמדינה צעירה בארץ, בוודאי התלבטו רבים מהם לא מעט בסוגיה של "משפחה וקריירה", ונכון יותר לומר זאת כ"משפחה או שירות לאומי" ולא מצאו פתרונות אחרים. הסוגיה של "משפחה וקריירה" מעסיקה כיום גברים ונשים כאחד. אין לכך פתרון אחיד וכול אחד מתפשר במידה זו או אחרת בכיוון משפחה או בכיוון האחר. בתקופה שבה שירת משה, ובעיקר בשנים הראשונות למדינה, היה הפתרון של הקדשת האני הפרטי לטובת הכלל - ברור הרבה יותר. אין לנו אלא להעריך ואפילו להעריך את האנשים האלה על נתינתם ומסירותם הרבה ועלינו לנסות ולהבין את בחירתם הלא קלה, על רקע התקופה שבה חיו ופעלו. משה ראה תמיד את טובת המדינה לנגד עיניו ועשה כמיטב יכולתו ובדרכו שהתאפיינה בראייה לטווח ארוך, בתהליך מובנה של עשייה רב-שלבית, בשקדנות, בטיפול בפרט ביחידתו, בסבלנות, בעיקשות ובהתמדה שהביאו לתוצאות.

שאול נגר
נובמבר 2004